

***„Válsághelyzetek hatása a
pénzügyi és a rendvédelmi
szektorra”***

Tanulmánykötet

2022

*„Válsághelyzetek hatása a pénzügyi és a
rendvédelmi szektorra”*

Tanulmánykötet

Dr. Szendi Antal 60. születésnapjára

Kézirat lezárva: 2022.

Kiadja:
a Magyar Rendészettudományi Társaság
Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Szerkesztette:
Szabó Andrea
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes

Felelős kiadó:
Szabó Andrea

ISBN: 978-615-6456-05-2

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalomjegyzék

Szerzők	8
Lektorok	10
Előszó és köszöntő!	12
Baráti köszöntések	14
Tanulmányok	24
Balázs Zsolt - Csaba Zágon - Nagy Klaudia: Válságkezelés az adó- és pénzügyi nyomozásban – a Covid19 világjárványra adott válaszok.....	26
Bogotyán Róbert Lajos: A felderítő tevékenység kiemelt szerepe a büntetés-végrehajtási intézetekben a Covid19 humánjárvány idején	40
Borzán Anita - Szekeres Bernadett: Gazdaságvédelem: számviteli értékelés szerepe a világjárvány hatásainak kezelésében.....	50
Czene-Polgár Viktória: Az óra körbe jár, de a forint marad – pénzügyi válságok és megoldási kísérletek 1892-től 1947-ig	62
Czenczer Orsolya: A koronavírus okozta válsághelyzet hatása a büntetés-végrehajtásra – rövid kitekintés	74
Erdős Ákos: Egyes „jövedéki drogok” iránti kereslet alakulása Magyarországon a Covid19 járvány első időszakában	82
Halasi Nóra: Az élelmiszerfogyasztás tendenciái az Észak-alföldi régióban.....	94
Lippai Zsolt - Csatári Károly: A budapesti Gozsdu-udvar rendezvényei biztosításának magán és közbiztonsági aspektusai	108
Magasvári Adrienn: A pénzügyőri szolgálat utánpótlásának kihívásai	124
Nagy Zoltán András: A lezárások kriminogén veszélyei.....	138
Pajor Andrea: Válság-adó-válságadó	150
Potoczki Zoltán: Válságadók az orosz-ukrán konfliktus tükrében.....	160
Suba László: Egy kommunikációs csatorna reneszánsza: Az újra „feltalált” telefon	170
Szabó Andrea: Rendvédelmi szervből központi hivatal – elemzés a jogszabályok tükrében	176
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: A járványok elleni védekezésben használt leggyakoribb védőeszközök tarifális besorolása, különös tekintettel a Covid19-re	186

Szerzők

- Balázs Zsolt, dr., mesteroktató,
pénzügyőr ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
balazs.zsolt@uni-nke.hu
- Bogotyán Róbert, dr., mb. tanszékvezető,
bv. ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Büntetés-végrehajtási Tanszék,
bogotyán.robert@uni-nke.hu
- Borzán Anita, Dr., PhD, egyetemi docens,
Budapesti Gazdasági Egyetem Pénzügyi és Számviteli Kar,
Számviteli Tanszék,
borzán.anita@uni-bge.hu
- Czenczer Orsolya, Dr., PhD, egyetemi docens, tudományos főmunkatárs,
bv. alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Rendészettudományi Kar,
Büntetés-végrehajtási Tanszék,
czenczer.orsolya@uni-nke.hu
- Czene-Polgár Viktória, Dr., PhD., tanársegéd,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
czene-polgar.viktoria@uni-nke.hu
- Csaba Zágón, Dr., PhD., adjunktus,
pénzügyőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
csaba.zagon@uni-nke.hu
- Csatári Károly, kapitányságvezető-helyettes,
rendőr alezredes,
Budapesti Rendőr-főkapitányság, VII. kerületi Rendőrkapitányság,
CsatariKa@budapest.police.hu
- Erdős Ákos, tanársegéd,
pénzügyőr őrnagy
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
erdos.akos@uni-nke.hu
- Halasi Nóra, kockázatkezelési referens,
Nemzeti Adó- és Vámhivatal Hajdú-Bihar Megyei Adó- és Vámigazgatósága,
Kockázatkezelési Osztály,
halasi.nora@nav.gov.hu
- Lippai Zsolt, mesteroktató
rendőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Magánbiztonsági és Önkormányzati Rendészeti Tanszék,
doktori hallgató, Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola,
lippai.zsolt@uni-nke.hu

- ▶ Magasvári Adrienn, tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- ▶ Nagy Klaudia,
 pénzügyőr főhadnagy,
 NAV Bűnügyi Főigazgatóság
- ▶ Nagy Zoltán András, Dr., PhD., egyetemi docens,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Gazdaságvédelmi-, Kiberbűnözés Elleni Tanszék.
nagy.zoltan.andras@uni-nke.hu
- ▶ Pajor Andrea, dr., mesteroktató,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
pajor.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Potoczki Zoltán dr., mesteroktató
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
potoczki.zoltan@uni-nke.hu
- ▶ Suba László, dr., tanársegéd,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
suba.laszlo@nav.gov.hu
- ▶ Szabó Andrea, Dr., PhD, tanszékvezető egyetemi docens,
 pénzügyőr ezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
szabo.andrea@uni-nke.hu
- ▶ Szekeres Bernadett, Dr., PhD, egyetemi adjunktus,
 Eötvös Loránd Tudományegyetem,
 Gazdálkodástudományi Intézet,
szekeres.bernadett@gtk.elte.hu
- ▶ Zsámbokiné dr. Ficskovszky Ágnes, mesteroktató,
 pénzügyőr alezredes,
 Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
 Vám- és Pénzügyőri Tanszék
zsambokine.ficskovszky.agnes@uni-nke.hu

Lektorok

- Magasvári Adrienn, tanársegéd,
pénzügyőr alezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
magasvari.adrienn@uni-nke.hu
- Molnár Katalin, Dr., PhD., egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Magatartástudományi Tanszék,
molnar.katalin@uni-nke.hu
- Nábrádi András, Dr., PhD., egyetemi tanár,
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
nabradi.andras@econ.unideb.hu
- Németh Zsolt, Dr., PhD, egyetemi docens,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Kriminológiai Tanszék,
kriminologus@gmail.com
- Pallo József, Dr., PhD, habilitált egyetemi docens,
bv. ezredes, főtanácsos,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Tudományos dékánhelyettes,
pallo.jozsef@uni-nke.hu
- Szabó Andrea, Dr., PhD., tanszékvezető egyetemi docens,
pénzügyőr ezredes,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Vám- és Pénzügyőri Tanszék
szabo.andrea@uni-nke.hu
- Szendrei Ferenc, Dr., Ph.D., tanszékvezető egyetemi docens,
rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos,
Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék
szendrei.ferenc@uni-nke.hu
- Szlifka Gábor, Dr., PhD.,ellenőrzési igazgatóhelyettes
NAV Pest megyei Adó- és Vámigazgatóság
szlifka.gabor@nav.gov.hu
- Vágó Zoltán dr., főosztályvezető
bv. ezredes,
BVOP Felderítési Főosztály
- Vörös Géza, Dr. PhD., történész, levéltáros, főosztályvezető
Állambiztonsági Szolgáltatok Történeti Levéltára
voros.geza@abtl.hu
- Zsitnyánszky Lilla, okl. vámszakértő

Bogotyán Róbert Lajos*: A felderítő tevékenység kiemelt szerepe a büntetés-végrehajtási intézetekben a Covid19 humánjárvány idején

Absztrakt

A Covid19 humánjárvány magyarországi megjelenését követően a büntetés-végrehajtási szervezet a vírus „fegyintézetekbe” történő bejutásának kockázatát, és az azzal járó súlyos következmények veszélyét már az országos védekezési időszak kezdetén felismerte. A megelőzéssel összefüggő intézkedések bevezetését – egyben a személyi állomány, valamint a fogvatartottak életének és egészségének megóvását – és a fogvatartás biztonságát prioritált feladatként kezelte. A rendszernek a felmerülő új típusú kihívásokra azonnali és hatékony válaszokkal kellett reagálnia a veszélyhelyzet teljes fennállása alatt. A jogszerű és szakszerű feladatellátás nélkülözhetetlenné tette a fogvatartottak körében történő, minden korábbinál hangsúlyosabb hangulati monitorozást. Ezt a fajta folyamatos elemző-értékelő tevékenységet a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán működő felderítési szakterület végezte, ezáltal naprakész információkkal támogatta az Operatív Törzs szakmai munkáját, döntéseit, bevezetett intézkedéseit.

Kulcsszavak: *humánjárvány, felderítés, elemző-értékelő tevékenység, büntetés-végrehajtás*

Abstract

After the emergence of Covid19 human epidemic in Hungary, the Prison Service recognized the risk of the virus entering in the prisons and the danger of the serious consequences associated with it already at the beginning of the pandemic. The Prison Service treated the introduction of measures related to prevention – at the same time protecting the life and health of personnel and prisoners – and the security of detention as a priority task. The system had to respond to emerging new types of challenges with immediate and effective responses during the entire duration of the emergency. The legal and professional performance of duties made it essential to monitor the mood of the inmates, more prominently than ever before. This kind of continuous analysis and evaluation activity was carried out by the Intelligence Department operating at the Hungarian Prison Service Headquarters, thereby supporting the professional work, decisions and implemented measures of the Pandemic Operative Team with up-to-date informations.

Keywords: *human epidemic, reconnaissance, analytical and evaluation activity, prison*

„Tedd, amit tudsz, azzal, amid van, ott, ahol vagy!”

/Theodore Roosevelt/

Bevezetés

*dr. Bogotyán Róbert, bv. ezredes, Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2107-2946>, bogotyán.robort@uni-nke.hu

Általánosságban a büntetés-végrehajtási felderítésről

A digitalizáció hatásai, a kereskedelmi hálózatok folyamatos bővülése, és az információáramlás globális jellege felszínre hozott olyan újfajta kockázati elemeket a rendvédelmet érintően, melyeket a klasszikus statikus biztonság eszközeivel már nem, vagy nem teljeskörűen lehetett kezelni. A beavatkozás eredményességéhez ma már dinamikusabb eszközökre van szükség, ezáltal alapfeltételként jelenik meg az információhoz való azonnali, közvetlen hozzájutás igénye, a valós időben megszerzett információk gyors feldolgozása, az azokon alapuló döntések soron kívüli meghozatala, és természetesen azok hatékony végrehajtása is. A folyamatok valamely szakaszában történő késlekedés sok esetben beláthatatlan következményekkel járhat (pl. fogolyszökés megvalósulása, vagy a fogvatartás biztonságára alkalmas eszköz büntetés-végrehajtási szerv /a továbbiakban: bv. szerv/ épületébe történő bejutása, stb.).

Talán ez a fajta felismerés vezethetett oda, hogy Európa számos országának bv. szervezete létrehozott egy saját, információgyűjtésre hivatott önálló szervezetet, vagy bv. szervhez delegált szervezeti egységet.

Egy 2018-ban végzett európai szakirányú „kitekintés” szerint szükségszerű, hogy legyen egy, a bv. szervezet feszes szolgálatellátását támogató, az önellátási igények megalapozottságát biztosító információszerzésre hivatott egység, ami garanciaelemként jelenik meg a fogvatartás biztonsága érdekében. A külföldről beszerzett adatok egy olyan működési modellt vázoltak fel, mely szerint egy központi szervezeti egység felel a szervezeten belüli információgyűjtés koordinálásáért és a megszerzett ismeretek elemzéséért, amit kiegészítenek a bv. szervek szintjén működő „szakegységek”, melyek a helyi információgyűjtését végzik. (Bogotyán, 2015)

A tanulmányozott országok, Anglia, Románia, Szlovákia, stb. többsége azonos „eszközparkkal” rendelkezett, nyilvántartási adatokat gyűjtöttek és saját, humánhírszerzésen alapuló információkat elemeztek-értékeltek a hivatott társszervekkel szoros együttműködésben.

A fenti ismeretek és a megszerzett külföldi tapasztalatok megerősítették a magyar bv. szervezetet azon szándékában, hogy egy saját, a társ rendvédelmi szervekkel koordináltan együttműködő felderítési szakegységet hozzon létre.

Hazánkban a Belügyminisztérium szervezete alá tagozódóan két rendvédelmi szerv is folytat jogszabályok által meghatározottak szerint, a saját feladatrendszerébe illeszkedően, a hatásköri és illetékességi szabályainak megfelelően információgyűjtő tevékenységet a börtönökben. (1994. évi XXXIV. törvény)

A Rendőrség fogda- és börtön-felderítési feladatainak ellátása során a hatásköri és illetékességi szabályok által deklaráltan folyamatosan jelen van, és bűnfelderítő tevékenységet végez a megyei rendőr-főkapitányságok vagy a Nemzeti Nyomozó Iroda szervezetéhez tartozó felderítési feladatot foganatosító egységei által az egyes bv. intézetekben.

Fenti szervekkel a vonatkozó szabályozókban rögzítettek túlmenően a sajátos feladatellátás és a közös célok kapcsán kialakult egy szoros, támogató jellegű együttműködés is. Mindemellett a rendőri szervek törvényben rendelt feladatai és céljai, alkalmazott eszközeinek védelme olyan egyéni, úgynevezett operatív érdekeket (1994. évi XXXIV. törvény; 2017. évi XC. törvény) is tartalmaznak, melyek a megszerzett információk és értesülések azonnali, késedelem nélküli, átadását a bv. intézetek részére nem teszik lehetővé.

A rendszer folyamatos kontroll tevékenységének köszönhetően azonban elmondható, hogy a fogvatartott személyekre jellemző jogellenes cselekmények (pl. biztonságra veszélyt jelentő tiltott tárgy készítése, beszerzése, tartása) habár súlyosabb, akár személy elleni erőszakos jogsértő cselekmények eszközéül is szolgálhatnak, többnyire a büntetőjogi kategóriát nem érik el, törvényi tényállást nem valósítanak meg, ennek hiányában a fogvatartott szankcionálása sem kivitelezhető, e tekintetben így látenciát mutatnak (pl. illegális mobiltelefon-kereskedelem,

pszichoaktív anyagok terjesztése, fogyasztása, stb.). Ezen, „büntetőjog alatti cselekmény kategóriák” azonban a bv. szervek biztonságos működését, a fogvatartás biztonságát nagy mértékben érintik, így az erre vonatkozó információk tudatos, tervszerű, professzionális gyűjtése – mint a dinamikus biztonság eszköze – elengedhetetlenül szükségesek.

A kezdetek

A büntetés-végrehajtás szakmai tevékenységében gyökeres változást jelentett, amikor Magyarország belügyminisztere engedélyezte a Felderítési Főosztály megalapítását 2020. június 01-jei hatállyal. Az új szakterület létrehozásával elérni kívánt eredmény, hogy célirányos információgyűjtő tevékenység révén a büntetés-végrehajtás biztonságos működését sértő vagy veszélyeztető körülmények, jelenségek, folyamatok feltárása idejében megtörténjen, majd azok megszüntetése, megszakítása érdekében intézkedések kezdeményezése történhessen, vagy azok foganatosításra kerüljenek.

A BVOP szakterületéhez sorolható jogelőd Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (2013. évi CCXL. törvény és végrehajtási rendelete) által, akkor még osztály keretben (Felderítési Osztály) megkezdett stratégiai-elemző munka egyértelműen rávilágított arra, hogy a statikus biztonság önmagában nem tud minden esetben megfelelő választ adni a kor kihívásaira, azt a dinamikus biztonság módszereivel, eszközrendszerével, információgyűjtési folyamatával kell kiegészíteni.

Az említett szaktevékenység a társ rendvédelmi szervek bv. intézetekben folytatott bűnügyi hírszerző tevékenységét egészíti ki fontos információk beszerzése, továbbá elemző-értékelő munkája révén, kifejezetten a bv. biztonságos működésének biztosítására fókuszálva.

Az újonnan létrehozott Felderítési Főosztály működésének sarokpontjaivá váltak a bv. intézetekhez vezényelt munkatársak révén végzendő területi munka, helyszíni hírszerző tevékenységre épülő információgyűjtő és kockázatelemző tevékenység, ezzel is támogatva az intézetek munkáját. A négy vidéki kirendeltség székhelyei a következők: Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet, Pálhalmi Országos Bv. Intézet, Szombathelyi Országos Bv. Intézet, ill. a Szegedi Fegyház és Börtön. A szakegységek személyes területi jelenlétét kiválóan kiegészíti az intézetparancsnokok részéről a bv. intézetek munkatársai közül kijelölésre került kapcsolattartók, akik a felderítést érintő feladatokat segítve, a keletkezett információk összegyűjtésében, analizálásában segítséget nyújtanak és közvetlen kapcsolatot tartanak a szakterületekkel.

Büntetés-végrehajtási felderítési feladatok

A főosztály megalakításakor számos feladatot megörökölt a jogelőd osztálytól, melyek azóta – a személyzeti fejlesztésnek, területi „terjeszkedésnek” és a szakirány függetlenedésének is köszönhetően – mennyiségében hatványozódtak és még komplexebbé váltak.

Ezek mellett a korábbi stratégiai elemző tevékenységről áttevődött a hangsúly a helyszíni adatgyűjtéseket magában foglaló taktikai hírszerzésre, mely révén több, konkrét, friss információ tehető a vizsgálódás, kockázatelemzés tárgyává.

A feladatok közül a legfontosabb, és minden egyéb tevékenységnek az alapját képezi a fogvatartottak tervszerű vagy eseményekhez kötött meghallgatása révén a területet, a biztonságot, a végrehajtást negatívan befolyásoló körülmények folyamatos monitorozása, a nyilvántartási adatok elemzése.

Folyamatos figyelem irányul a bekövetkezett, ill. kísérleti stádiumba lépett rendkívüli események irányába. Az ilyen esetek kapcsán végzett felderítő tevékenység a kiváltó okok feltárására irányul,

mely révén az aktuális esemény megszakítható, újabb hasonló esetek bekövetkezése megelőzhető, illetve az esetleges biztonságot érintő látenciák megszüntethetőek.

Ezen gondolatmenet eredményeként megszületett egy, a meghatározott formai és tartalmi kereteket magába foglaló módszertan. Az új koncepció lényege az azonos fogalmi rendszer használatával, azonos sztemerdek szerinti információgyűjtés, feldolgozás és ezekre reagáló, adekvát intézkedések bevezetése.

Az eredmények

Az elért eredmények, az egyre terjedő ismertség és hitelesség fokozottan erősödik a kooperáló társ rendvédelmi szervekkel, mely egyrészt konkrét felderítésekben, büntetőeljárásokban való együttműködésekben, másrészt koncepcionális feladatokba való bevonásokban jelenik meg. A közös munkába fektetett erőfeszítések hozadéka a kölcsönösség, melyre alapozva a szervezet szakmai érdekeit kifelé is tudja érvényesíteni: támogatást, segítséget kérni, ha az szükségeltetik.

A felderítési szakterület kiemelt figyelmet fordít az intézetek biztonságának fokozására, mely során a beszerzett információkat kiemelten kezeli és önállóan, társ szakterületek vagy társ rendvédelmi szervek bevonásával haladéktalanul leereagálja. Az előbbiek alapján bevezetett intézkedések bizonyítottan több esetben rendkívüli események megelőzésére adtak lehetőséget. A korábban már megvalósult rendkívüli események kapcsán végrehajtott meghallgatások során több olyan körülmény és információ is felmerült már, melyek alapján megismerhetővé váltak a cselekményt kiváltó okok.

Az adatgyűjtések egyértelműen rávilágítottak olyan konkrét tényekre, amikor sikerült olyan információkat beszerezni, melyek új tiltott eszköz bejuttatási módozatokra, ill. új rejtési lehetőségekre (pl. vízforraló fülébe történő telefon rejtés), vagy akár biztonsági hézagokra vonatkoztak (pl. csomagküldemények nem megfelelő kezelése).

Az eredményesség jegyében rendszeres feladatként jelentkezik a felderítési tevékenységet támogató, úgynevezett ODIN nyilvántartási modul adatokkal való folyamatos feltöltése, felülvizsgálata a naprakész adatbázis érdekében.

A büntetés-végrehajtás külső megítélését nagyban meghatározza a társ szervekkel való együttműködésekben megmutatózó, felkészültséget tükröző aktív részvétel. A fiatal főosztály máig is nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a szervezet jó hírnevét öregbítse és nyitott hozzáállásával, naprakészségével, megbízható működésével mindezt igazolni tudja. Ennek megfelelően keresi a társ rendvédelmi szervekkel való kooperáció lehetőségeket, melyek nem pusztán konkrét megkeresések teljesítéséről, hanem a bv. szakmai érdekek érvényesítéséről, a közös gondolkodásról szólnak. Ilyen pl. az Országos Rendőr-főkapitányság (továbbiakban: ORFK) által létrehozott kábítószer- és illegális gyógyszerterjesztés elleni munkacsoportban történő részvétel.

Természetesen a társ szervekkel folytatott közös munka nem pusztán a megítélést befolyásolja, hanem alkalmas olyan ismeretek, kompetenciák elsajátítására, melyek segítségével a fogvatartottak kiismerhetőbbé, esetleges szerveződéseik felismerhetőbbé válnak.

A Covid19 humánjárvány hangulati hatásai a fogvatartottakra

A humánjárvány megjelenése és robbanásszerű elterjedése komoly kihívások elé állította az egész világot, hazánkat és a bv. szervezetet is. (Czenczer, 2021, 13. o.) A felmerült pandémiás helyzet a személyi szabadságukban, kapcsolattartásukban korlátozott, és helyzetükből fakadóan kiszolgáltatott fogvatartott személyek számára még nagyobb terhet jelentett, melyet folyamatosan és adekvát módon kellett kezelnie a bv. intézeteknek. Könnyű belátni, hogy a bv. zárt jellege, a külső behatások feletti folyamatos kontroll ugyan megfelelő és látszólag

könnyebben ellenőrizhető csatornába tereli a fertőzés bejutásának és terjedésének korlátozását, azonban szerteágazó feladataiból, kötelezettségeiből adódóan, a közösségi terjedés lehetősége révén mégis könnyen okozhatta volna gócpontok kialakulását, vagy akár a vírus egyes bv. intézeteken belüli teljes elszabadulását is.

A sikeres védekezési mechanizmus

Vágó Zoltán gondolatai szerint a fogvatartottak elhelyezési körülményei, a zárkák vagy lakóhelyiségek közösségének összezártsága, a foglalkoztatások folyamata (pl. munkáltatás, oktatás, képzés, stb.), de akár a személyi állomány feladatellátása, a biztonsági intézkedések foganatosítása (pl. előállítási feladatok, motozás végrehajtása, stb.) is lehetetlenné teszi a megfelelő védőtávolság tartását, így – védőintézkedések bevezetése nélkül - könnyen előfordulhat, hogy egy részleg, de akár egy egész bv. intézet is megfertőződik. (Vágó, 2021)

A Covid19 humánjárvány másik fontos, járulékos veszélyforrása volt a félelem, melynek fogvatartotti populációban való megjelenése, terjedése kiszámíthatatlanná és nehezen kontrollálhatóvá teheti az érintett bv. intézet működését. Ez a félelem egyrészt a saját egészség, de hatványozottan a hozzátartozók egészségi állapotának, életének féltésében is megnyilvánulhat. Ez a lelkiállapot meghatározó hangulati tényezőként mutatkozott, visszatérően lehetett tapasztalni, hogy folyamatosan, napi beszédtemaként jelentkezett a fogvatartotti populáción belül.

Szintén kiemelt hangulati tényező, veszélyforrás a koronavírus terjedésének megakadályozására hozott legerősebb kapcsolattartási forma, a látogatások felfüggesztése. A családi, emberi kapcsolatok fenntartásának jellemző személyes módja a büntetés-végrehajtási intézetekben végrehajtott látogató-fogadásban realizálódott. Elemi érdek állt a vírus terjedésének megállítása céljából, az ismeretlen fertőzőtségi mutatókkal rendelkező polgári személyeknek a fogvatartottaktól és a személyi állománytól való távoltartása mögött.

A kapcsolattartásban mutatkozó hangulati változásra a büntetés-végrehajtás szinte azonnal reagált, kibővítette a videotelefonálás lehetőségét, ezáltal a fogvatartottak mégis láthatták hozzátartozóikat, még ha csak képernyőn keresztül is. Ennek rendkívüli jelentősége volt a fogvatartotti hangulat szinten tartásában. (Czenczer, 2021) A telefonálási lehetőséget minden fogvatartott részére rendelkezésre bocsátották, még a letéti pénzzel nem rendelkezők esetében is, helyettesítő készülékek biztosításával.

Egy munkaalapú társadalomban, mint amilyen Magyarország is, prioritásként jelenik meg a társadalmi munka hasznossága, így van ez a fogvatartottak esetében is. Foglalkoztatásuk kiemelt reintegrációs célja a magyar büntetés-végrehajtási szervezetnek. Ugyanakkor az új koronavírus megjelenése, terjedése a munkáltatási helyszínek lezárásához, az oktatás átalakításához vezetett. Ezen tényezők szintén negatív hatást gyakoroltak a fogvatartotti hangulatra, kiemelten azok körében, akik esetében ez volt az egyetlen bevételi forrás.

A fogvatartottakkal szemben alkalmazott nyílt kommunikáció, illetve az elektronikus technikai eszközök útján biztosított információk segítették a büntetés-végrehajtási szervezetet a „pánikhangulat” kialakulásának megakadályozásában (börtönrádió). Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni a fogvatartottak együttműködési hajlandóságáról sem, valamint a témával kapcsolatban tanúsított magas szintű felelősségérzetükről.

A humánjárvány magyarországi megjelenését követően, 2020. március 07-én a bv. szervezet országos vezetése a vírus bv. szervekbe történő bejutásának kockázatának és az azzal járó súlyos következmények veszélyének elhárítása érdekében saját járványügyi Operatív Törzset (a továbbiakban: OT) állított fel. A szervezeti egység folyamatosan figyelemmel kísérte a járványhelyzet alakulását, ezáltal azonnali intézkedéseket hozott a Kormány által kiadott

rendeletekben meghatározottak, valamint a Belügyminisztériumban létrehozott Koronavírus-járvány Elleni Védekezésért Felelős Operatív Törzs által elrendelt feladatok maradéktalan végrehajtására.

Az OT munkájának támogatása érdekében felmerült az igény egy olyan új tevékenység kialakítására, mely a teljes fogvatartotti állomány általános hangulatát, annak elemeit, az alapjául szolgáló problémákat vagy akár a pozitív jelenségeket tárja fel, ezzel lehetőséget nyújtva annak kedvező irányba történő befolyásolására, adekvát intézkedések bevezetése révén. A fogvatartottak meghallgatásán, interjúin alapuló hangulatjelentések lehetővé tették, hogy a felmerülő kérdésekre, gondokra leginkább reflektáló válaszok szülessenek, és a hangulat kontrollált legyen.

Górcső alatt a hangulati hatások

A korábban már említett korlátozásokon (személyes kapcsolattartás, munkáltatás stb.) felül olyan megszokott tevékenységekben is változás állt be, melyek a fogvatartottak mindennapjait vagy épp a relatív szabad mozgásukat markánsan érintette. Ezen direkt hatások között megemlítendő a bv. intézetek ideiglenes elhagyásának szinte teljes tilalma, az intézetekbe történő befogadások, intézetek közötti átszállítások elhúzódása, vagy akár a közösségi helyiségek (pl. kápolna, foglalkoztató stb.) használatának korlátozása, majd később tilalma.

Járulékos hatásként jelentkezett továbbá az is, hogy a bv. intézetek „zárásával”, a személyes kontaktuson alapuló látogatófogadások felfüggesztésével, továbbá a postai küldemények járványügyi okból elrendelt „karantén” miatti megtorpanásával a tiltott tárgyak (pl. mobiltelefonok, bódító hatású szerek) bv. intézetekbe történő bejutása is jelentősen megnehezedett. (Vágó, 2021)

A fellépő hiány, és a jelentős áremelkedés nyilvánvalóan feszültségnövekedést eredményezett, amely végső esetben akár hatással lehetett volna az egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények számának növekedésére is.

Könnyű belátni, hogy a fogvatartottak és a személyi állomány mindenkori hangulata kölcsönösen hat egymásra.

A nyugodt fogvatartotti légkörben a személyi állomány tagjai is nyugodt körülmények között dolgozhatnak, míg a másik végetet tekintve, a feszült légkör feszült munkavégzési környezetet teremt. Ezért is elengedhetetlen a fogvatartottak hangulatának állandó figyelemmel kísérése, a fogvatartottakkal történő interjúk készítése, mivel ezen technikák alkalmasak lehetnek a nem kívánt események megelőzésére.

A fogvatartotti hangulatról szóló információk gyűjtése nem öncélú feladat, nem csak a koronavírus járvánnyal volt összefüggésben. Az állomány adatgyűjtésbe történő bevonása, motiválása egyszersmind az érzékenyítést is szolgálta: az állományban tudatosította a felmerült fogvatartotti problémákat, melyek megoldása, szakszerű kezelése első körben tőlük volt várható.

Nagyon fontos az információ megszerzése, valamint annak módozata, technikája. Ezekben az esetekben a fogvatartottak problémáinak felszínre kerülését kell elősegíteni, meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy kellő figyelemmel legyenek a problémákra még akkor is, ha azok csekélynek tűnhetnek, így adva fórumot a fogvatartott részére. A probléma felvetése és a fogvatartott megfelelő tájékoztatása elengedhetetlen volt.

A felvetett problémák egységes szerkezetben történő értékelése nyújtott segítséget ahhoz, hogy a megjelenő folyamatok összefüggésükben legyenek láthatóak és kontroll alatt tarthatóak. Kiemelt jelentőségű, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek a saját dinamikus biztonság koncepciójukban ezt szerepeltessék, a megjelenő folyamatok ne maradjanak látenciában.

A felismert folyamatokat a káros szintre lépésük előtt kellett szükség esetén megelőzni, illetve megszakítani. A legfontosabb ebben az esetben is - mint általában - a prevenció. Az események bekövetkezése, vizsgálata, a negatív hatások elhárítása lényegesen nagyobb energiabefektetést kívánt, mint a prevenciók folyamatokba vetett munka.

A hangulatjelentések metodikája

A feladat meghatározását követően, a tervezési stádiumban megállapításra került, hogy – fizikai, humán korlátainál fogva – a felderítési szakterület önállóan képtelen volt a teljes fogvatartotti állomány folyamatos vizsgálatára, ellenben kompetenciáiból, tapasztalatából fakadóan irányító, koordináló, összegző szerepet el tud látni, melyhez az információs háttér az egyes intézetek, illetve a minden intézetre kiterjedő, személyi hálózata tudta biztosítani. (Vágó, 2021) Ezen megállapítást követően döntés született arról, hogy elsősorban a büntetés-végrehajtási intézeteknek kell végrehajtaniuk a fogvatartottak hangulatát felmérő információgyűjtést, melyről összefoglaló jelentést kellett készíteniük meghatározott rendszerességgel.

Az elkészített intézeti jelentések összefogása a szakterület feladata lett, melyet az Operatív Törzs vezetőjének küldte meg, aki értékelte a jelentésben foglaltakat, majd a szakirányító szervezeti egységek útján reagált a felmerülő problémákra.

A bv. intézetek munkájának összehangolása, az egységes jelentési rend érdekében a szakterület meghatározta azokat a pontokat, kérdéseket, amelyeknek minden esetben szerepelnie kellett az aktuális hangulatjelentések kifejtésében.

A kérdéssorok abban az esetben nyújtanak megfelelő képet a fogvatartottak hangulatáról, ha azok az egyéb körülményekhez alkalmazkodva visszatérően, időszakosan változtak. A monitorozás alapkérdéseinek időszakos megváltoztatása a problémákra való pontosabb reagálást, s egyszersmind az információgyűjtést végző állomány éberségének fenntartását, a rutin kikerülését is célozta.

Az intézeti jelentések forrása a „mintavételezés”, vagyis a fogvatartotti meghallgatás az interjúkészítés technikáján keresztül. A módszer lényege szintén többes: egyrészt a személyes meghallgatások révén lehet a fogvatartottól releváns információt nyerni. Másrészt az interjú személyessége érezteti a feladat fontosságát, akár a szolidaritást is a fogvatartottal, továbbá az esetleges feszültséget kiváltó probléma „kiventillálásakor” már önmagában csökkenti a stresszhelyzetet, a feszültséget.

A felderítési szakterület rendszeresen elemezte, értékelte az aktuális helyzetet, legyen szó akár a Kormány által bevezetett változásokról, akár a bv. intézkedési tervének változásáról. Az értékelés során történt, megállapított változások esetében haladéktalanul intézkedtek a kérdéssor módosítására, vagy teljesen új kérdéssor kiadásáról.

A felelős, pontos adatszolgáltatás érdekében meghatározásra került a bv. intézetek részére, hogy azokat a fogvatartotti interjúkat, meghallgatásokat, jelzéseket, amelyek a hangulatjelentést megalapozzák, megfelelően dokumentálják annak érdekében, hogy a későbbiekben azok visszakereshetőek legyenek egy-egy folyamat megállapíthatósága érdekében.

Gyakorlati aspektusok

A fokozódó járványhelyzetre és annak várható hatásaira tekintettel, a Kormány már 2020. január 31-én operatív törzset hozott létre. 2020. március 11-én országos veszélyhelyzetet hirdettek ki, amellyel különleges jogrend lépett életbe, mely révén – a világ legtöbb országához hasonlóan, Magyarországon is – az emberek mindennapi életét korlátozó intézkedéseket vezettek be.

A betegség első hulláma idején a zárt intézményi rendszerekben – kórházakban, szociális otthonokban – történő terjedés volt megfigyelhető, melyre reagálva a büntetés-végrehajtásnak is olyan azonnali intézkedéseket kellett bevezetnie, melyek a fogvatartottak hangulatát nagymértékben befolyásolták.

A bevezetett megszorításokkal párhuzamosan szükségessé vált a fogvatartottak reakcióinak, hangulatának monitorozása. (Vágó, 2021) Ennek legfőbb oka a kialakult helyzet generálta bizonytalanságból fakadó renitens viselkedésekre utaló jelek feltérképezése, megelőzése, a megértés és az együttműködés biztosítása.

A fokozott feszültségből adódóan nem lehetett kizárni annak lehetőségét, hogy a fogvatartottak akár egymás ellen, akár az őket felügyelő őrökkel szemben megkísérelhettek volna akár még bűncselekményt elkövetni is.

Éppen ezért minden bv. intézetben fel kellett térképezni a hangulati elemeket. A végrehajtáshoz az intézetek kérdéssor összeállításával kaptak segítséget, mely garantálta a mérhető, azonos megítélés alá eső, objektív adatbegyűjtést.

A kérdéssor tükrözte a társadalom egészére is jellemző, kiemelt kérdésköröket: a félelmet saját maguk és családtagjaik egészségi állapotával kapcsolatban, az idegenekkel – jelen esetben a külföldi származású fogvatartottakkal – kapcsolatos negatív viszonyulásukat.

Elmondható, hogy a járvány első hulláma sokkhatásként ért mindenkit, hiszen nem álltak rendelkezésre adekvát, megnyugtató válaszok, senki sem tudta előre megjósolni, mire milyen mértékben lesz veszélyes a vírus, senki nem ismerte még az ellenszert, vagy legalább a tüneteket enyhítő gyógyszert.

Ez a bizonytalanság ugyanúgy kihatott az intézmények falain belül elzárt emberekre, mint a külvilágban a karantén által négy fal közé kényszerültekre. A bizonytalanság és félelem azonban nem csak a fogvatartottakra volt jellemző, hanem az őrökre is, így szükséges volt annak vizsgálata is, hogy ők hogyan tudták saját kétségeiket félretéve a munkájuk során elhatárolni magukat az „elítéltek” hangulatától, bizonytalanságától, félelmétől, és adott esetben mennyire hatékonyan tudták megnyugtani a felügyelükre bízott személyeket.

A betegség veszélyességére vonatkozó információkat – a bv. szervek folyamatos tájékoztató, felvilágosító tevékenységének is köszönhetően – a fogvatartottak is megismerték, s túlnyomó részük meg is értette a védekezés fontosságát. Ugyan az első hullámban a betegségről, annak lefolyásáról kevés konkrétum állt rendelkezésre, ezért a legfontosabb kommunikáció a higiéniaról és a maszkok használatának fontosságáról szólt.

Ezen környezetben kellett egy zárt világban helytállni úgy, hogy a büntetés-végrehajtásban elhelyezett fogvatartott emberek egészségét a lehető legkörülményesebben megóvják, ugyanakkor megelőzzék és megakadályozzák azokat a cselekményeket, melyek hátrányosan befolyásolnák a fogvatartottak és a velük dolgozó személyek életét.

Ebből is látható, hogy a hangulatjelentések bekérése nem öncélú adatgyűjtés volt, hanem egy folyamatos, elemző-értékelő munkán alapuló monitoring folyamat része, mely azt volt hivatott elérni, hogy a felmért és kialakult helyzetre a lehető leggyorsabban, a lehető legoptimálisabb választ adhassák.

Minél több adat állt rendelkezésre, annál rugalmasabban lehetett a fent említett kérdéskört is változtatni, bővíteni. Így egy idő után már a hangulatjelentések kitértek a vírushelyzetnek a fogvatartottak mindennapjait érintő szegmensére is, mint például a munkavégzések korlátozásával, a külföldről érkező csomagok járványügyi szempontok miatti akadályoztatásával, vagy a látogatási tilalommal kapcsolatos negatív érzelmekre. Kitértek ugyanakkor azon intézkedések hatásainak vizsgálatára is, melyek pozitívan hathattak, mint például a védőfelszerelések kiosztása.

Azonban míg a korlátozásokat a civil életben fokozatosan, a járvány első hullámának lecsengésével részben feloldották, addig az bv. intézetek zártságából adódó fokozott veszélyhelyzet ezt nem tette lehetővé, ezért a járvány első és második hulláma között – ellentétben a szabad társadalommal – nem lehetett látványos könnyítéseket bevezetni. Ennek okán még fontosabbá vált a folyamatos nyomonkövetés, mivel a fogvatartottak nem minden esetben értették meg, és nem okvetlenül értettek egyet a szigorú rezsimszabályok fenntartásával. Így tartani lehetett attól, hogy elkeseredettségükben vagy felháborodásukban esetlegesen - mint erre volt is külföldi példa - rendkívüli eseményt valósítanak meg.

A börtönökben kialakult helyzet enyhítésére egyedül a látogatások felfüggesztése esetén volt lehetséges áthidaló megoldást kínálni, mégpedig a skype-alapú videohívások révén történő online kapcsolattartás formájában. A munkavégzés betiltására – mely magával hozta, hogy elfogyott a fogvatartottak pénze – vagy az enyhébb végrehajtási fokozatba kerülés felfüggesztésére nem lehetett tartós alternatívát kínálni, ezért ezek mind nagyon súlyos hangulatbefolyásoló tényezőkként szerepeltek.

Amennyiben az intézményektől beérkező hangulatjelentés olyan adatot tartalmazott, mely eltérést mutatott a megszokottól, vagy amely fokozottabb töltetű negativitásra utalhatott, az adott intézmény soron kívül ismétlődő felmérés elvégzésére volt kötelezhető a kérdéskör körbejárása és pontosítása céljából, mely által egyrészt kiküszöbölhetővé vált az esetleges pontatlanságból, vagy félreértésből adódó hibajel, másrészt lehetőség nyílt a probléma gyors és hathatós megoldására.

Amennyiben az intézetek által a főosztálynak megküldött jelentések alapján olyan fogvatartott került látókörbe, aki hangadó, hangulatkeltő stílusával potenciális veszélyt jelenthetne az intézeten belüli status quo-ra, úgy közös kooperáción alapuló, megelőzést célzó lépések megtételére került sor.

Ennek során elsődlegesen az a vizsgálat tárgya, hogy a szóban forgó fogvatartott szempontjából mely szakterületnek célravezetőbb a közvetlen kapcsolatfelvételt végrehajtani: a bv. intézet egyik munkatársának – jellemzően egy pszichológusnak, vagy reintegrációs tisztnek – vagy pedig a főosztály delegáltjának. A kapcsolatfelvétel alkalmával a fogvatartott meghallgatására került sor, mely során fel kellett térképezni a negatív hangulat okát, a hangulatkeltés célját, a fogvatartottat foglalkoztató probléma valódiságát, azok megoldásának, enyhítésének lehetőségeit. Minden esetben törekedni kellett a negatív hangulat enyhítésére, az indulatok csillapítására, ha kellett, akár többszöri meghallgatások tartása révén is.

Nagyon sok esetben megfigyelhető volt, hogy jobban elfogadták egy „külső” személy indokait a kialakított rezsimszabályok elfogadására, de tapasztalható volt az is, hogy ha „kibeszélhették” magukat, akkor megnyugodtak és elfogadták azokat a válaszokat, melyeket kaptak a kérdéseik vonatkozásában. A meghallgatások lehetőséget nyújtottak arra is, hogy saját tapasztalatunk révén ismerjük meg az intézetekben a koronavírus helyzet miatt kialakult közhangulatot, mely nagyban elősegítette a jelentések hiteles összeállítását, a kérdéssorok esetlegesen szükségessé váló módosítását.

Záró gondolatok

A felderítési jelentésekben foglalt megállapításokat a törzs ülései során megismertették a tagokkal, majd – esetlegesen további háttéranyagok bekérését követően – a törzs vezetője meghozta azokat az egyedi vagy stratégiai döntéseket, melyek a jelentés alapján felmerülhettek. A törzs munkája során, a beérkezett számadatokon túl fontos szerepet játszott a jelentések tartalmának pontos megismerése is, mivel a számok mellé hangulati elemeket, „érzéseket” is tudtak társítani, így megismerhették azokat a csomópontokat, azokat az intézeteket, ahol leginkább foglalkoztatta a fogvatartottakat a koronavírus járvány.

Megkérdőjelezhetetlen, hogy ugyan a számadatok tudományos pontossággal jelenítenek meg helyzeteket, problémákat, de azok megoldása, befolyásolása az emocionális kérdések megismerése nélkül nehezen történhet meg hatékonyan.

Ez elősegítette azt a szemléletet, hogy a problémákról, felmerülő panaszokról, a fogvatartottakat foglalkoztató eseményekről minden illetékes szakterület tudomással bírjon, arra adekvát választ adjon, és a napi munkavégzésébe beépítve tudjanak tervezni és együtt gondolkodni az egyes bv. intézetekkel.

A hangulatjelentések elemzése, értékelése során az azt követő döntések minden esetben követték azokat a protokollokat, amelyek ezekben az esetekben különös odafigyelést, gyors döntéshozatalt kívánnak. Mind az intézetek, mind a szakterületek részéről ez nagy odaadást és figyelmet igényelt, de elmondható, hogy a szigorú rezsimszabályok bevezetésének ellenére nem volt olyan rendkívüli esemény, mely a koronavírus világjárvánnyal összefüggésbe hozható lett volna.

A siker eléréséhez természetesen hozzájárult az is, hogy egyetlen intézetben sem szabadult el a vírus, nem alakultak ki súlyos gócpontok.

Irodalomjegyzék

- [1] 16/2014. (XII.19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
- [2] 1991. évi IV. törvény a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról
- [3] 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
- [4] 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- [5] 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- [6] 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- [7] Bogotyán, R. (2015). A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl. *Börtönügyi Szemle* 2015/1. pp. 27-33.
- [8] Czenczer, O. (2021). Pandémia – Paradigmaváltás a büntetés-végrehajtásban. Nemzetközi kitekintés és a magyarországi jó gyakorlatok bemutatása. *Belügyi Szemle* 69(5), 12-36. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.5.1>
- [9] Vágó, Z. (2021). Felderítő tevékenység, kiemelt kockázatú tevékenységek értékelése. *Börtönügyi Szemle*, 40(3-4), 155-171.